

DE OESTERPUTTEN VAN OOSTENDE IN DE 18^e eeuw

door Norbert HOSTYN, stadsarchivaris Oostende

ALGEMEENHEDEN VOORGESCHIEDENIS

De Vlaamse oesterteelt vond haar ontstaan in de bijzondere situatie van de kusten, die steeds zeer gunstig is geweest voor die teelt: het brakke water in de krekken kwam de natuurlijke ontwikkeling van de oesters sterk ten goede.

Sedert het begin van onze jaartelling reeds, moeten er aan onze kusten grote getale natuurlijk groeiende oesters zijn verbruikt. Een bewijs daarvoor vormen de talrijke oesterschelpen, gevonden tussen keukenafval in het zogenaamd „Romeins Kamp” te De Panne, waar aan zoutwinning werd gedaan. Men kon vaststellen dat het inderdaad om Noordzee-oesters ging.

In deze vroege eeuwen waren er trouwens uitgestrekte oesterbanken in het Kanaal en de Noordzee, lopende van Bretagne tot aan de Noorse kusten. Nu zijn de oesters daar zo goed als helemaal verdwenen. Tot in het begin der 20e eeuw haalden onze vissers toch nog regelmatig grote oesters boven ter hoogte van de „Oesterbank” voor Oostende. Ze noemden ze

„paardevoeten”. Dergelijke natuurlijke banken bestaan nu enkel nog in Bretagne en de vangst is er aan strenge reglementering onderworpen.

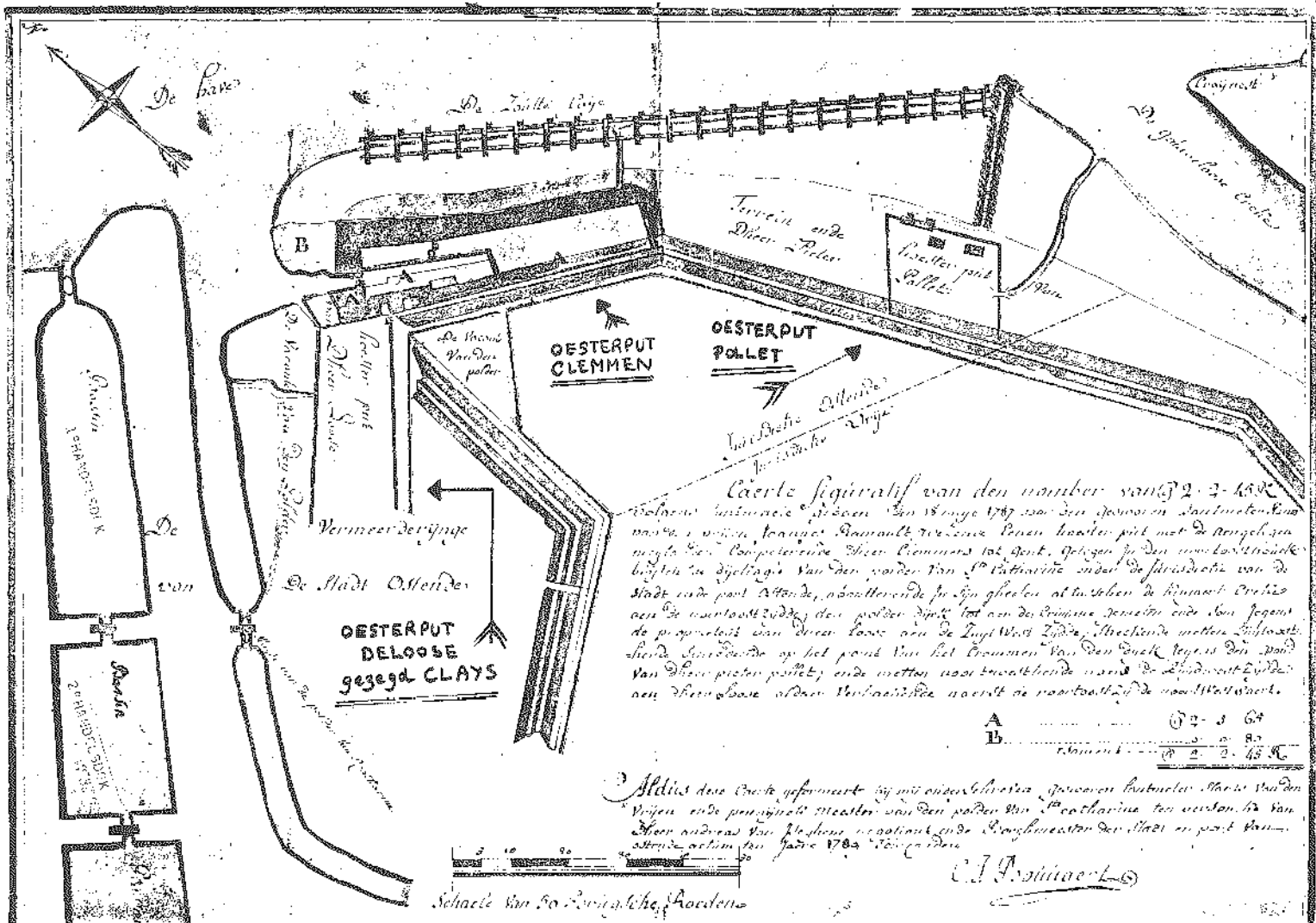
Betreffende de periode tussen het Romeinse tijdvak en het einde der 15e eeuw kennen we geen zekere gegevens over de lokale oester- vangst en -verbruik. Tot in 1505, toen het Schepencollege van Oostende als „visgeschenk” een steur, een ton oesters en een halve ton Engels bier naar de Koning van Castilië zond. 15e eeuwse stadsrekeningen vermeldden reeds dergelijke visgeschenken, maar pas in 1502 werd het een vast gebruik. Ook in 1515, 1516 en 1517 werden oesters als „visgeschenk” aangeboden aan de Raad van Vlaanderen, aan DE FIENNES (die de Oostendse stadsrekeningen controleerde) e.a.

Tot ver in de 18e eeuw bleef men in de Oostendse Nederlanden op import aangewezen wat de oesters betrof, uit Zeeland vooral, maar ook uit Frankrijk en Engeland. Het importeren van die verbruiksklare oesters gebeurde in tonnen. De teelt van oesters was onbestaande alhier.

Het aantal oesters per ton varieerde naargelang de grootte van de schelpen: 1.800 à 1.900 stuks voor de grote, 2.400 à 2.600 voor de middelmaat en 3.400 à 4.000 stuks voor de kleine oesters.

Met de bedoeling een praktische methode te creëren om de invoerrechten op de oesters te bepalen, werd door de Regering een poging gedaan om één ton oesters te bepalen als bevattende 1.800 stuks grote of 3.000 stuks kleine oesters. Tegen deze maatregel werd bezwaar geuit. De ordonnantie werd door een nieuwe regeling vervangen: één ton oesters werd voortaan gelijkgesteld met één ton haring of kabeljauw wat de tof betrof (1766).

Cijfermateriaal bewijst dat het verbruik van oesters in onze landstroken zeer aanzienlijk was in die tijd. Zo beliep de invoer in 1763 een 3.030 ton, in 1764 al 3.783 ton en in 1765 uiteindelijk 4.059 ton. Een steeds stijgende lijn van invoer en verbruik dus. Stellen we dat een ton doorgaans zo'n 2.000 oesters bevatte, dan zou in de jaren 1763-1765 per jaar gemiddeld 7.249.000 oesters zijn ingevoerd!

OOSTENDSE OESTERPUTTEN, EIND 18de eeuw.

Het was dan ook niet wonderlijk dat particulieren in de Oostenrijkse Nederlanden het plan opvat- ten om de oesterteelt in eigen handen te nemen en om naar het Zeeuwse voorbeeld aan onze kusten oesterputten aan te leggen. De geschik- heid van onze kusten voor een dergelijke cultuur liet immers een winstgevend onderneming voorzien. Meteen zou de afhankelijkheid van het buitenland automatisch afnemen.

Oostende zou in die laatste decennia van het Ancien Régime drie oesterputten kennen; alle lagen op gronden die nu de wijk „Hazegras” uit- maken. Dit was toen de „vermeerdering” (= uitbreiding) van de stad, na het aanleggen van de Handelsdokken.

A. OESTERPUTTEN CLAYS & CIE

Nog voor de oesterputten CLAYS er kwamen zou een Bruggeling de oesterkweek te Oosten- de geprobeerd hebben, zonder goed gevolg echter.

De gebroeders Jan en Pieter DE LOOSE, twee Gentse handelaars, waren de echte pioniers van de Oostendse oesterkweek. Samen met vier door hen aangezochte personen, nl. VILAIN XIII, VILAIN Heer van Welle, Jacques en Jan- Baptiste RYNGAUT stichtten zij een vennoot- schap. De DE LOOSE'S waren voor de helft, hun vier compagnons elk voor 1/8 in de ven- nootschap.

Constantin CLAYS, een oude zeekapitein, werd als directeur van de onderneming aangesteld. Vandaar de naam die de oesterputten van de DE LOOSE'S en hun vier vennoten zou krijgen: „Constantin Clays & Cie”.

Op 1 mei 1765 sloten de vennoten een pacht af met Jacques VAN ZUYLEN, Heer van Garsbe- ke, als eerste commies van de Sinte-Catharina- polder buiten Oostende. Daarbij werd hen 1.327 roeden (ca. 2 ha) in cijns gegeven. Het terrein lag, zoals overigens al op de grote FERRARIS- kaart te zien is, „een kwart-uers van de Stad, omtrent het Saksen vanden grooten Dyk over Ste. Catharinekreke”. Buiten de stad Oostende dus

Daar werden de bekkens aangelegd, omgeven door lage maar stevige dijken. Er waren in totaal vier waterbassins: twee dienden als waterre- servoir en de twee anderen voor het eigenlijke verwateren der oesters. Kleine sluisen stonden in voor de onderlinge verbindingen der vier bas- sins en lieten toe om de zes uur het gebruikte water af te voeren en vers zeewater binnen te la- ten; dit als allernoodzakelijkste procedure bij de oesterteelt.

Het vetten bestaat er immers in de kleine oes- ters in de bekkens te laten, beveiligd tegen hun natuurlijke vijanden, en het zeewater in de bek- kens regelmatig te vervangen door vers, voed- selrijk water.

De firma CLAYS & Cie kocht de jonge oesters te COLCHESTER (Engeland), en volgens BO- WENS „op de kusten van Schotland”. „Schui- ten, die de zelve-uyt zee-schepen afhalen door eene hooge opwindende Wielsluyze, staende op de slynkeren hoek van den Dyk, regt over d'Haven, door welke Sluyze men insgelyks het water afalet uyt de Bakken...” (BOWENS). Pi- kant detail: de schepen die de oesters uit Engeland aanvoerden zorgden voor extra-benefiet door meteen thee en sterke dranken te smokke- len.

In de parken zelf werkten zo'n 40 à 45 man tij- dens het oesterseizoen (6 maand per jaar). In het binnenland onderhield de compagnie een

12-tal vertegenwoordigers, commiezen ge- naamd.

Na de installatie van de oesterparken wendden de vennoten zich tot het Centraal Bestuur met de vraag octrooi voor hun onderneming te ver- werven.

Na rijp beraad besloot de Raad van Financiën op 1 juli 1765 de oesterputten CLAYS & Cie een octrooi te verlenen voor de duur van 15 jaar, tot 1780 dus.

Meteen ook kreeg de maatschappij vrijstelling van invoerrechten en alle andere rechten op de geïmporteerde kweekoesters. Voor de zelfge- kweekte oesters die ze exporteerden, kregen ze gelijkaardige vrijstellingen. In verschillende steden bekwamen ze een vermindering van de stadsrechten.

Te Gent, bv., betaalden ze maar 2 guldens mijn- recht in plaats van de 4 guldens die voorge- schreven waren per ton oesters.

In dezelfde stad kregen ze zelfs een stapelma- gazijn toegewezen, nl. in het gebouw van het Stedelijk Corps de Garde aan de Brugse Poort (Gent, Stadsreglement 23 juni 1766).

Te Brussel bleef men echter 12 schellingen stadrecht per ton oesters eisen, ondanks het de- creet. In een rekwist van 28 oktober 1766 vroe- gen de directeurs van CLAYS & Cie dan ook vrijstelling van deze financiële overlast aan.

VOORSPOEDIGE JAREN

In de beginne bedroeg de wekelijkse productie van CLAYS & Cie zo'n 150 à 160 ton. Ze hadden excellente afzetmogelijkheden maar ondervon- den toch nog sterke concurrentie vanwege hun Zeeuwse collega's. Een troef die de DE LOO- SE'S toen tegen de Zeelanders uitspeelden, was het op punt stellen van een snel en be- trouwbaar transportsysteem. Inderdaad, de Zeeuwse oesters – bestemd voor onmiddellijk verbruik – die op vrijdag of zaterdag verpakt werden, arriveerden pas de woensdag daarop in de Brabantse steden.

In dezelfde jaren begonnen de Staten van Vlaanderen zich te interesseren voor de proble- men van de visserij, en ondermeer ook voor de nood aan een snel en regelmatig transportsys- teem voor vis. De DE LOOSE'S die op de hoogte waren van die besprekingen, waren bereid een dergelijke transportdienst te organiseren. Meteen konden ze langs diezelfde weg hun oes- ters naar Brabant vervoeren.

Na besprekingen kwam het op 17 december 1766 tot een overeenkomst tussen de Staten van Vlaanderen en de Gebroeders DE LOOSE. Met „Ventschuyten” werd de afstand Oostende- Brabant overbrugd binnen de drie dagen. Van Oostende uit was het nu mogelijk verbruiksklare oesters binnen de 72 uur te leveren in de steden van Brabant. De afstanden naar Luxemburg of Metz, bijvoorbeeld, deed het transport van de DE LOOSE'S in amper 6 dagen! Voor de klan- ten betekende dit verse oesters: een beter ser- vice dan ooit voorheen.

CLAYS & Cie hadden met de tijd een grote af- zetmarkt: hun oesters werden niet alleen ver- kocht in Brabant, Vlaanderen en Luxemburg, maar ook in Liège, Lorreinen, Trier, de Opper- Palts, Mainz en Straatsburg!

Om de vreemde concurrentie helemaal uit te schakelen richtte de compagnie op 10 maart 1767 een rekwist van de Raad van Financiën, met het verzoek het Centraal Bestuur een ver- bodsbepaling tegen de invoer van vreemde

oesters te laten uitvaardigen, dit voor de duur van het monopolie van de Compagnie CLAYS.

Ze spraken de intentie uit hun oesterpark uit te breiden om zo de totale binnenlandse vraag te kunnen beantwoorden en om te kunnen exporteren. Ten dien einde stelden ze een we- kelijkse productie van 300 tonnen voor; dit is zo'n 6.600 tonnen per seizoen. Daarnaast stel- den ze een vaste verkoopprijs van 20 guldens per ton voor, evenals een verzekerd transport naar alle steden in Brabant, per ventschuit, tegen een vrachtlon van 1 gulden per ton. Dit verzoekschrift stuitte op een ongunstig ant- woord.

Een „mémoire” betreffende rendabel en snel transport van haring, oesters en goederen tus- sen Oostende en Brabant dat DE BEELEN, Au- diteur van de Rekenkamer, aan de Regering overmaakte, bracht de zaak echter weer aan het rollen. DE BEELEN'S genoemde „mémoire” eindigde met enkele concrete voorstellen:

- invoerverbod van vreemde oesters
- het sluiten van een overeenkomst tussen het Korps der Bijlanders van Oostende en de Ge- broeders DE LOOSE
- het in pacht geven van het ponton bij de slui- zen te Oostende aan de DE LOOSE'S; dit voor de duur van 3 tot 6 jaar, zonder dat de stedelijke inkomsten daardoor zouden ver- minderen.

De directeurs der „ventschuyten” zouden voor- af met de Regering een verbintenis aangaan om:

- tweemaal per week, op vaste dagen en uren, de dienst Oostende-Brabant te verzekeren; dit tijdens het 9 maanden durende visvangst- seizoen en zowel voor vis als voor andere goederen
- de reis Oostende-Brabant in drie dagen te volbrengen
- garanties te leveren dat het transport in goe- de condities zou verlopen
- ook buiten het visvangstseizoen (april-juni) binnen de 24 uren te varen, wanneer er maar zes tonnen goederen moesten overgebracht worden, zelfs maar naar één stad in Brabant.

Deze laatste maatregel viel nadelig uit voor de directeurs der „ventschuyten”, maar was duide- lijk een voordeel voor de handel.

De Gebroeders DE LOOSE, op de hoogte van DE BEELEN'S „mémoire”, hernieuwden hun verzoekschrift. De Raad van Financiën stelde een onderzoek in, maar de leden werden het niet eens. De Gouverneur-Generaal schaarde zich aan de zijde van de voorstanders die het re- kwist voorlopig wilden goedkeuren. Ingeval van tekortkoming vanwege de Gebroeders DE LOOSE eisten zij echter de confiscatie van de helft der oesterbanken. DE GRYSERRE, lid van de Geheime Raad, werd belast met de op- dracht een overeenkomst te sluiten met de Oos- tendse „Neering van de Vrije Bijlanders” (mei 1767). Na heel wat onderhandelingen kwam het tot een mondeling akkoord. In augustus 1767 tenslotte, keurde het Centrale Bestuur het re- kwist goed.

Ondertussen werd de oesterbank verbouwd. Na de vergrotingswerken waren er twee parken: één met 24 bedden, die 69 ton oesters per bed kon bevatten en een tweede met 16 bedden, die 61 ton oesters per bed kon dragen. Een totaal van 2.632 ton dus. De productie kon zo tot 6.000 ton per oesterseizoen opgevoerd worden.

(wordt vervolgd)